

מביטחון למשבר ובחזרה: מבנה, פסיכולוגיה

ומשמעות במזמור כ"ז | יגאל פנחס אלעזרי

א. מבוא: חידת המזמור – בין אור לבין חושך

מזמור כ"ז בתהילים ("לְדָוִד ה' אֱלֹהֵי יִשְׁשָׁכָר") הוא אחת היצירות המרכזיות והחידתיות בספר תהילים. מעמדו הקנוני במסורת היהודית בולט במיוחד לאור המנהג הנפוץ בקהילות ישראל לאומרו בוקר וערב, החל מראש חודש אלול ועד לסיום חגי תשרי (שמחת תורה). מנהג זה מעיד על כוחו הרוחני המיוחד של המזמור לעורר את הלב בימי הדין והרחמים, לנסוך ביטחון אל מול אימת הדין. אולם, כאשר ניגשים אל הטקסט בקריאה ספרותית ופסיכולוגית מדוקדקת, מתגלה תמונה מורכבת של נפש סוערת, הנעה בין קטבים מנוגדים באופן כמעט בלתי אפשרי. המזמור נראה לוקה בפיצול אישיות דרמטי. מחציתו הראשונה (פסוקים א'-ו') היא שיר הלל המאופיין בביטחון עז, בשלווה סטואית ובאמונה אינטלקטואלית יציבה. הדובר שואל רטורית "מִמֵּי אֵיכָא?" ומכריז כי גם אם תשתנה המציאות הגיאופוליטית וצבא שלם יקום עליו, ליבו יישאר שקט ובוטח. הדימויים בחלק זה הם של אור, ישועה, סוכה ומקדש מוגן.

לעומת זאת, מחציתו השנייה של המזמור (פסוקים ז'-יד) צוללת בבת אחת אל תהומות החרדה, הבדידות והתחינה הנואשת. הדובר, שרק לפני רגע נראה כמי שיושב ב"צור ירוממני", זועק כעת ממעמקים: "אֵל תִּסְתָּר פְּנֶיךָ מִמֶּנִּי... אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי". הדימויים מתחלפים בבת אחת: במקום אור יש הסתר פנים, ובמקום ביטחון בצור ישנה תחושת יתמות ("אבי ואמי עזבוני").

כיצד ייתכן שאותו דובר, באותה יצירה, נע בין ביטחון מוחלט לבין חרדת נטישה תהומית? האם מדובר בשתי יצירות שונות שאוחדו, או שמא המזמור משרטט תהליך נפשי אחד שלם, המייצג את מורכבות חיי האמונה?

ב. הסוד הליטורגי: י"ג מידות של רחמים

הסוד הליטורגי: י"ג מידות של רחמים מדוע נבחר דווקא מזמור זה לימי הרחמים והסליחות? מעבר לתוכנו המדבר על "אור" (רמז לראש השנה) ו"ישע" (רמז ליום כיפור), המסורת מצביעה על רובד נסתר במבנה

הטקסטואלי של המזמור. ספירה מדוקדקת של מילות המזמור חושפת כי שם הוי"ה (י-ה-ו-ה) מופיע בו בדיוק 13 פעמים. מספר זה אינו מקרי; הוא מכון כנגד י"ג (13) מידות הרחמים שהתגלו למשה בנקרת הצור (שמות ל"ד), ואשר מהוות את ליבת התפילה בימים אלו. על פי המסורת המפורסמת בשם "בעל ההפלאה" (רבי פנחס הלוי הורוביץ, 1730–1805, מחבר ה'פנים יפות'), כפי שצוטטה והובאה בספרי הפוסקים והמנהגים (כדוגמת ה'מטה אפרים' לרבי אפרים זלמן מרגליות, סימן תקפ"א ס"ו), אמירת המזמור בימים אלו אינה רק קריאת טקסט, אלא אקט מיסטי של עירור רחמי שמיים. על פי מסורת זו, כל אזכור של שם ה' במזמור פותח כביכול "צינור" של אחת ממידות הרחמים, ומסוגל לבטל גזרות קשות.

להלן ההקבלה המסורתית בין מופעי שם ה' במזמור לבין י"ג המידות:

מס'	מיקום	הפסוק	כנגד	מידה	משמעות החיבור
				(לפי סדר י"ג מידות)	
1	פסוק א'	ה' אורי ויְשַׁעִי	אֵל		האל כמקור הכוח והאור
2	פסוק א'	ה' מְעוֹז חַיִּי	רְחוּם		המעוז המגן מתוך רחמים על החיים
3	פסוק ד'	אֶחָת שְׁאֵלְתִי מֵאֵת ה'	וְחַנוּן		בקשת מתנת חנינם (חנינה)
4	פסוק ד'	שְׁבַתִּי בְּבֵית ה'	אֶרֶךְ		ארך אפים – סבלנות לחוטאים הבאים לביתו
5	פסוק ד'	לְחַזּוֹת בְּנוֹעַם ה'	אֲפִים		ראיית הנועם כתגמול על איפוק וכבישת כעס
6	פסוק ו'	אֲשִׁירָה... לָהּ	וְרַב חֶסֶד		השירה כהודיה על שפע החסד
7	פסוק ז'	שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא	וְאִמָּת		תפילה הנשענת על אמיתות ההבטחה האלוהית

8	פסוק ח'	אֶת פְּנֵיךְ ה' אֲבַקֵּשׁ	נֶצַח חֶסֶד	שמירת החסד לדורות למבקשי פניו
9	פסוק י'	וְה' יִאֲסָפֵנִי	לְאֵלִים	האיסוף וההגנה לטווח רחוק
10	פסוק י"א	הוֹרֵנִי ה' דֶּרֶכְךָ	נֶשֶׂא עֹון	הוראת הדרך כההליך של תיקון עוונות
11	פסוק י"ג	לְרֹאוֹת בְּטוֹב ה'	וּפְשַׁע	ראיית הטוב למרות הפשעים (מחילה)
12	פסוק י"ד	קָוָה אֶל ה'	וְחַטָּאָה	התקווה ככלי לניקוי החטא
13	פסוק י"ד	וְקָוָה אֶל ה'	וְנִקְיָה	הסיום והניקיון: הגאולה תלויה בתקווה

הקבלה זו מעניקה למזמור משקל סגולי עצום: הוא הופך ממזמור אישי של דוד המלך לתפילה קולקטיבית המבקשת "ניקיון" (ונקה) דרך כוחה של התקווה ("וקוה אל ה").

ג. סקירת המחקר: בין השערת הפיצול לאחדות הדינמית

גישת "ביקורת הצורות" והשערת הפיצול¹

הפער הדרמטי בין שני חלקי המזמור הוביל חוקרי מקרא מודרניים רבים, ובראשם הרמן גונקל (אבי שיטת "ביקורת הצורות"), למסקנה כי מזמור כ"ז אינו יצירה אורגנית אחת. גונקל, שסיווג את מזמורי תהילים לפי סוגות (Genres), זיהה כאן התנגשות בין שתי סוגות שונות בתכלית:

1. **מזמור ביטחון (Song of Trust):** פסוקים א'-ו', המאופיינים בשפה של וודאות והלל.
 2. **קינה אישית (Individual Lament):** פסוקים ז'-י"ד, ה מאופיינים בבקשות, תחינות ותיאור מצוקה.
- לשיטתם של החוקרים הדוגלים בגישה זו, עורך מאוחר חיבר את שני השירים הנפרדים הללו, אולי בשל מילות מפתח דומות המופיעות בשניהם, אך אין ביניהם קשר ביוגרפי או תמטי מהותי.

¹ על הדעה הרווחת במחקר הקלאסי, לפיה מזמור כ"ז מורכב משתי יחידות ספרותיות עצמאיות שמקורן בסוגות (Gattungen) שונות – שיר ביטחון (פס' 1-6) ומזמור תחינה (פס' 7-14) – ראו: Hermann Gunkel and Joachim Begrich, *Introduction to Psalms: The Genres of the Religious Lyric of Israel*, trans. James D. Nogalski (Macon, GA: Mercer University Press, 1998), 190–191.

גישת האחדות הפסיכולוגית (בנימין זומר)²

לעומת גישת הפיצול המכאנית, פרופ' בנימין זומר במאמרו *"From Confidence to Confusion"*, מציע קריאה הוליסטית הרואה במזמור יצירה אחידה ומגובשת. זומר טוען כי הגישה המפצלת מחמיצה את המורכבות הפסיכולוגית של המאמין ואת התחכום הספרותי של המזמור. לדידו, המזמור מכיל "רמזים מטרימים" (Foreshadowing) כבר בחלקו הראשון, המכנים את הקרקע לנפילה שתבוא. כך למשל, עצם העיסוק האובססיבי בביטחון והשאלה "ממי אירא", מרמזים על פחד מודחק המבעבע מתחת לפני השטח. זומר מבסס את טענת האחדות על מספר אדנים:

- **רשת מילולית משותפת (Leitwords):** מילים כמו "ישע/ישועה", "צר/צוררים", "חיים", ומוטיב ה"ראייה" (לחזות/לראות) מופיעים בשני החלקים ויוצרים מסגרת מלכדת (זומר, עמ' 375).
- **המעבר הדקדוקי ככלי הבעה:** המעבר החד מגוף שלישי ("ה' אורי" – דיבור על האל) לגוף שני ("שמע ה'" – דיבור אל האל) אינו טעות עריכה, אלא כלי ספרותי מכוון. הוא מבטא את המעבר מתיאולוגיה תיאורטית למפגש אישי, אקזיסטנציאליסטי ומטלטל (זומר, עמ' 352).
- **ריאליזם פסיכולוגי:** המזמור מתאר מסע נפשי אותנטי: מאמונה "יהירה" ובוסרית, דרך משבר של הסתר פנים, ועד להגעה ל"תקווה" – רגש בוגר, צנוע ומציאותי יותר.

² Benjamin D. Sommer, "From Confidence to Confusion: Structure and Meaning in Psalm 27," in *The People of the Book: Studies in Honor of Joel Roth*, ed. Robert A. Harris and Jason Kalman (Leiden: Brill, 2021), 352–82.

ד. הפתרון המוצע: המבנה הכיאסטי השלם (בתים ופסוקים)

התבוננות מעמיקה במבנה המקור-ספרותי של מזמור כז' בתהילים חושפת מלאכת מחשבת של איזונים ארכיטקטוניים. המזמור אינו "הדבקה" מקרית, אלא יצירה הבנויה במבנה כיאסטי (Chiasmus) מושלם, שבו כל צלע בחלקו הראשון מוצאת את מענתה, השלמתה או ניגודה המפרה בחלקו השני. במבט-על, ניתן לראות כי המזמור בנוי במבנה **בתימטי** (Stanzas) של שש יחידות הנסגרות סביב ציר מרכזי של משבר: **A-B-C // C'-B'-A'**.

המבנה הכיאסטי של בתי המזמור:

בתי המזמור מציגים תנועה פנימית (A-B-C // C-B-A)

[כותרת חיצונית] **לְדוֹד**: מסגרת המציבה את דוד מחוץ למזמור.

(A) בית א' (א'-ג'): הצהרת הביטחון המוחלט

- הנושא: ה' הוא אור וישועה.
- המהות: ביטחון המונע פחד, עליונות מול אויבים צרים.
- המצב הנפשי: חוסן, "לא יִירָא לְבִי".

(B) בית ב' (ד'-ה'): המרחב המוגן (הפנים)

- הבקשה: "שְׁכֶנִי בְּבֵית ה'" – תשוקה לקרבה ולחזות בנועם.
- הפעולה האלוהית: ה' מצפין ומסתיר את האדם ביום רעה.
- המוטיב: סטטיות, הגנה, אינטימיות.

(C) בית ג' (ו'): שיא הניצחון (הלפני)

- התמונה: ראש מורם מעל האויבים.
- הפעולה: זבחי תרועה ושירה. ביטחון בשיאו.

--- נקודת המפנה והשבר ---

(C') בית ד' (ז'): המשבר והזעקה (האחרי)

- התמונה: שיבת הפסוק הראשי כקריאה ותחינה ("שְׁמַע... וְחַנּוּנִי").
- הפעולה: מעבר חד מביטחון לחשש. השירה הופכת לזעקה.

(B') בית ה' (ח'-י"ב): המרחב המסוכן (החוץ)

- הבקשה: "הוֹרְנִי ה' דֶּרֶךְךָ" – בקשת הדרכה מול עדי שקר.
- החשש: פחד מהסתרת פנים ומנטישה ("אַל תִּסְתֵּר... עֲזָבוּנִי").
- המוטיב: תנועה בדרך, חשופות, יתמות הדורשת אימוץ.

(A') סיום (י"ג-י"ד): הצהרת התקווה והאמונה

- הנושא: ראיית "טוב ה' בְּאֶרֶץ חַיִּים".
- המהות: חזרה לביטחון, אך כזה הדורש חיזוק ("קִיָּה... תִּזְק").
- המצב הנפשי: אמונה בוגרת המכילה את הקושי.

הארכיטקטורה של הנפש – המבנה הכיאסטי של בתי המזמור

מעבר לניתוח הפסוקים הבודדים כפי שיוצג בהמשך, התבוננות בבתיים (Stanzas) המרכיבים את המזמור חושפת מבנה כיאסטי מובהק (A-B-C // C'-B'-A), היוצר תנועה פנימית מטלטלת: מביטחון איתן, דרך שבר, ועד לבנייה מחדש של התקווה.

המעטפת: מהצהרה לתקווה (A מול A')

בית A (א'-ג') וסיום A' (י"ג-י"ד) משמשים כעוגנים של ביטחון. בבית A, הביטחון הוא נקודת מוצא: "ה' אֹרֵי וְיִשְׁעִי". זוהי הצהרה שבה הפחד מנוטרל לחלוטין.

לעומת זאת, בבית A', הביטחון הוא נקודת היעד. לאחר הטלטלה של המזמור, המשורר חוזר אל האמונה

("לראות בָּטוֹב ה'"), אך הפעם היא דורשת אקטיביות – "קִנְיָה אֶל ה' חֶזֶק וְאַמֵּץ". המבנה מלמד כי הביטחון אינו מצב סטטי אלא הישג שיש לחתור אליו תמיד.

התווך: בין "שבת" לבין "דרך" (B מול B')

הניגוד המרתק ביותר מתרחש בין בית B (ד'-ה') לבית B' (ט'-י"ב).

בבית B, השאיפה היא סטטית ומוגנת: "שָׁבְתִי בְּבֵית ה'". המשורר מבקש שה' יסתיר אותו ("יִצְפְּנֵנִי").

לעומת זאת, בבית B', המציאות כופה תנועה וחשיפה: המשורר נמצא בחוץ, מול "עדי שקר", ומבקש הדרכה – "הוֹרֵנִי ה' דֶּרֶךְךָ". החרדה הגדולה בבית זה היא דווקא מפני הסתרה – אך הפעם שה' יסתיר את פניו ממנו ("אַל תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ").

ההקבלה ברורה: בבית B ה' הוא המסתיר (מגן), ובבית B' החשש הוא שה' יסתתר (ינטוש).

הלב והשבר: התהפכות הגלגל (C מול C')

במרכז המזמור ניצבים שני הבתים הקצרים (ו' לעומת ז'-ח'), המהווים את נקודת המפנה הדרמטית.

בית C (ו') הוא שיא האופוריה: הראש מורם בניצחון על האויבים, והפה מלא שירה ("אַשִּׁירָה וְאַזְמְרָה").

אולם מיד לאחריו, בבית C' (ז'-ח'), מתרחשת הנפילה: השירה הופכת לזעקה ("שִׁמְעֵה ה' קוֹלִי"), והביטחון העצמי מתחלף בתחינה לחנינה ולחיפוש הפנים ("אַתָּה פָּנֶיךָ ה' אֲבֹקֶשׁ").

הצבת שני הבתים הללו במרכז מדגישה את המסר המרכזי של המבנה הכיאסטי: החיים הדתיים נעים תמיד על המתח שבין "רום הראש" לבין "קול הקורא", בין תחושת הניצחון לתודעת התלות.

התשתית התיאורטית: "קצב המחשבה" כמהפכה פרשנית

הבסיס לניתוח המבני המורחב נשען על מהפכת "תקבולת האיברים" (*Parallelismus Membrorum*) שחולל רוברט לוות' (Robert Lowth) באמצע המאה ה-18.³ לוות' גאל את השירה העברית מהניסיון לכפות עליה משקל פונטי (מטר) יווני או לטיני, וקבע כי היא פועלת באמצעות מערכת של איזונים רעיוניים המכונה "קצב המחשבה". בשיטתו, הצלעות מאזנות זו את זו דרך דמיון (תקבולת נרדפת), ניגוד (תקבולת ניגודית)⁴ או המשכיות (תקבולת סינתטית).

בנימין זומר, במחקרו המעמיק על המזמור, מאמץ גישה זו ומפתח אותה דרך הכלים המודרניים של בנימין הרושובסקי (הרשב) ופ' דובס-אולסופ.⁵ זומר מדגיש כי השירה המקראית היא במהותה "שירה חופשית" (Free Verse), שבה חלוקת השורות לצלעות (Versets) אינה נקבעת על פי משקל הברות קבוע, אלא על ידי יחידות משמעות ודגמים רתמיים משתנים. המבנה הכיאסטי המורחב המוצג להלן הוא למעשה יישום של "תקבולת מהופכת" (Introverted Parallelism) על פני המזמור כולו.⁶ הוא מוכיח כיצד "קצב המחשבה" חוצה את גבולות הפסוק הבודד ומארגן את המזמור כיחידה סימטרית אחת, שבה המרכז (הציר ה-G) משמש כגלגל שיניים המניע את המעבר מביטחון מופשט לתקווה קיומית.⁷ שילובו של רס"ג בתוך מבנה זה מאפשר לנו לראות כיצד פרשנות ימ-הביניים זיהתה אף היא את הזיקות הפנימיות שבין חלקי המזמור, גם ללא הטרמינולוגיה המודרנית של ה"כיאסמוס". רס"ג ב"תפסיר" שלו אינו רק מתרגם, אלא חושף את הקשרים הסיבתיים שקושרים את פסוקי המצוקה אל הצהרות הביטחון המוקדמות.⁸

³ Robert Lowth, *Lectures on the Sacred Poetry of the Hebrews*, trans. G. Gregory (London: J. Johnson, 1787).

⁴ לוות' מגדיר תקבולת ניגודית (Antithetic Parallelism) כמצב שבו "דבר מואר על ידי ניגודו". ראו: Lowth, *Lectures*, 157.

⁵ לדיון נרחב בפרוסודיה המקראית ובחלוקת השורות במזמור כ"ז, תוך התבססות על מחקריהם של בנימין הרושובסקי (הרשב) ופ' דובס-אולסופ, ראו: בנימין ד' זומר, "מביטחון למבוכה: מבנה ומשמעות במזמור כ"ז", עמ' 354-353.

⁶ המונח "Introverted Parallelism" פותח על ידי חוקרים מאוחרים כגון ג'ון ג'יב (John Jebb) ונילס לונד (Nils Lund) כהרחבה לעקרונות האיזון של לוות'.

⁷ פסוקים ז'-ח' משמשים כעוגן המרכזי למזמור כולו, ובו המעבר לדיאלוג ישיר בגוף שני.

⁸ מהדורת המכון להוצאת כתבי רס"ג, באדיבות הרב יעקב עטר והרב חביב עטר (כל הזכויות שמורות).

המבנה הכיאסטי במזמור כ"ז

המבנה הכיאסטי חושף סימטריה מרהיבה סביב ציר מרכזי אחד:

(A) מסגרת הביטחון (פס' א'): הצהרת ביטחון תיאורטית ואובייקטיבית ("ה' אורי וישעי").

(B) האיום הקיומי (פס' ב'): אויבים המתקרבים "לאכל את בשרי".

(C) איום צבאי חיצוני (פס' ג'): "אם תתקנה עלי מקנה".

(D) הבקשה האחת (פס' ד'): הכמיהה לקרבת אלוהים ("שבת בביית ה").

(E) ההגנה האלוהית (פס' ה'): הצפינה בסוכה ורוממות על הצור.

(F) שיא הביטחון וההודיה (פס' ו'): הרמת ראש וזבחי תרועה (ביטחון מלא).

↩ (G) המרכז / זעקת המפנה (פס' ז'-ח'): "שמע ה' קולי אקרא" →

(F1) החרדה מהסתר פנים (פס' ט'): תמונת הראי לביטחון פחד מנטישה ("אל תסתיר פניך").

(E1) איסוף אלוהי מול נטישה (פס' י'): "וה' יאסףני" – מענה להגנה האלוהית ב-E.

(D1) בקשת הדרכה (פס' י"א): המענה לבקשת ה"שבת" ב-D כעת הבקשה לדרך פועלת ("הורני ה' דרךך").

(C1) איום משפטי/חברתי (פס' י"ב): "עדי שקר" כהקבלה ל"מלחמה" ב-C.

(B1) המענה לאיום: אמונה בנצח (פס' י"ג): "לילא האמנתי" כמשקל נגד לניסיון האכילה ב-B.

(A1) מסגרת התקווה (פס' י"ד): סגירת מעגל – מהצהרה תיאורטית לציווי קיומי ("קנה אל ה").

ניתוח הצירים וההשלמה המבנית

לצד המבנה הספרותי, המזמור מציג ארכיטקטורה מספרית מוקפדת המבצרת את אחדותו ומרמזת על כוונת מכוון העומדת בבסיס עריכתו. המזמור מכיל 149 מילים הפרוסות על פני 14 פסוקים. המילה המהווה את ציר המזמור המדויק (המילה ה-75, שהיא האמצעית ב-149 המילים) היא "אשירה" (בפסוק ו'). מיקום זה אינו מקרי; הוא מופיע בשיאו של חלקה הראשון של היצירה, רגע לפני המעבר הדרמטי לזעקת השבר של החצי השני. ה"שירה" ניצבת כעמוד התווך המאזן, המגשר בין הביטחון התיאורטי לשבח הפנימי, ומהווה את הניצחון הרוחני של הדובר עוד בטרם נפתרה מצוקתו הפיזית. יתרה מכך, שם הוויה (ה') מופיע במזמור בדיוק 13 פעמים. מספר זה נושא משמעות תיאולוגית עמוקה, שכן הוא הערך הגימטרי של המילה "אחד", ובכך הוא חותם את המזמור בחותם האחדות האלוהית המקיפה את כל ניגודי החיים. תפוצת השם לאורך המזמור מעידה על מבנה מכוון וסימטרי: השם נעדר לחלוטין מהפסוקים המתארים את האיומים הקונקרטיים, את עדי השקר ואת תחושת הנטישה (פסוקים ב, ג, ה, ט, יב), ובכך הוא ממחיש מבחינה צורנית את תחושת ה"הסתר" וההפקרה שחוהה

הנרדף. לעומת זאת, השם מופיע באופן אינטנסיבי בצירים המכונים של האמונה והתקווה: פעמיים בפסוק א (הצהרת היסוד), שלוש פעמים בפסוק ד (שיא הכמיהה למקדש), ופעמיים בפסוק יד (חתימת התקווה). ריכוז זה יוצר "מסגרת של נוכחות" העוטפת את "חלל ההיעדר", ומבטיחה למאמין כי גם כשהשם נסתר מן העין בתוך המצוקה, הוא נוכח באחדותו המקיפה את המבנה כולו.

ה. ניתוח אינטגרטיבי: מסע בנבכי המזמור

בחלק זה נצלול אל עומק המשמעות של כל צמד במבנה כיאסטי, ונראה כיצד השילוב בין המבנה, המחקר הפילולוגי והפרשנות המסורתית יוצר תמונה שלמה.

(A - A1) ציר המסגרת: מהצהרה דוגמטית לתפילה תמידית

- (A) פסוק א': "ה' אורי וישעי ממי אירא... ה' מעוז חיי ממי אפחד".
- (A1) פסוק י"ד: "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

הניתוח: צלע A פותחת בהצהרה אובייקטיבית, כמעט אקדמית, על מהותו של האל. המילים "אורי" ו"ישעי" הן קביעות עובדתיות הנאמרות מתוך עמדת ביטחון שלמה. רס"ג מדגיש את הקשר הסיבתי-לוגי: "כאשר ה' אורי וישעי - אם כך ממי אני אפחד". הביטחון כאן נובע מהכרה רציונלית בחשיבות חייו של המאמין בעיני האל. לעומת זאת, צלע A1 הופכת את האמונה מ"עובדה" ל"משימה". הציווי "חזק ויאמץ לבך" מעיד על לב שחווה רעדה. רס"ג מאיר את המילה "קוה" לא כהמתנה פסיבית אלא כפרקטיקה אקטיבית של תחינה: "אני אומר: לכן אני אתחנן... ואחר כך תתחנן אליו תמיד". המעבר הכיאסטי מלמד שביטחון ראשוני (A) חייב לעבור דרך כור ההיתוך של המזמור כדי להפוך לתקווה בשלה ועקבית (A1).

(B - B1) ציר האיום והנצח: מרצח אופי לאמונה בעולם הבא

- (B) פסוק ב': "בקרב עלי מרעים לאכל את בשרי... המה כשלו ונפלו".
- (B1) פסוק י"ג: "לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים".

הניתוח: פסוק ב' מתאר איום מחריד: "לאכול את בשרי". זומר חושף כי אין מדובר רק באיום פיזי של חיות טרף,

אלא בניב (idiom) שמי עתיק המקביל לאכדית (*akālu karši*) ולארמית ("אכל קורצא"), שמשמעותו המדויקת היא "להוציא דיבה" או "להאשים האשמת שווא". הדובר נרדף על ידי רצח אופי – אכילת שמו הטוב היא אכילת בשרו. מול הניסיון לכלות את הקיום החברתי והפיזי בעולם הזה (B), מציבה הצלע המקבילה B1 את האמונה בטוב ה'. רס"ג מעניק כאן פרשנות טרנסצנדנטית ומזהה את "ארץ חיים" כעולם הבא: "לולא שאני האמנתי שביום הדין אני אהיה בטוב ה' בעולם הבא (בחי" נצח)". ההקבלה הקיאסטית מציעה פתרון אמוני לאיום הקונקרטי: הגוף והמוניטין ("בשר") אולי ייאכלו על ידי המלשינים כעת, אך הנשמה מובטחת לראות בטוב ה' בעולם האמת.

(C - C1) ציר המלחמה והחברה: בין מחנה צבאי לעדי שקר

- (C) פסוק ג': "אם תחנה עלי מחנה... אם תקום עלי מלחמה".
- (C1) פסוק י"ב: "אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס".

הניתוח: צלע C מציירת תמונה אפוקליפטית של מלחמה וצבא ("מחנה"). בצלע המקבילה C1, האיום הופך לקונקרטי ומוסדי: "עדי שקר". המבנה חושף כי עבור הנרדף, השקר והחמס בבית הדין הם המימוש המאיים ביותר של ה"מלחמה" (המילה "קמו" משמשת כבריח מחבר לשוני בין המלחמה ב-C לעדי השקר ב-C1). רס"ג מדגיש את התחינה לא להימסר ל"מה שבנפש האויבים" – כלומר לרצון ההרסני של המקטרגים. האיזון הכיאסטי מלמד כי ה"מלחמה" אינה רק בשדה הקרב, אלא בכל מקום בו האמת מותקפת, ושני המצבים דורשים חוסן אלוהי זהה.

(D - D1) ציר המקלט והדרך: מ"מבקש מקלט" להדרכה מוסרית

- (D) פסוק ד': "אחת שאלתי... שבתי בבית ה'... לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו".
- (D1) פסוק י"א: "הורני ה' דרךך ונחני באורח מישור למען שוררי".

הניתוח: זומר מציע לראות בדובר "מבקש מקלט" (Asylum Seeker) – אדם הנרדף על עבירה שלא ביצע ובורח אל המקדש כדי לזכות בהגנה חוקית. הפועל "לבקר" מעיד על שאיפה למשרה קבועה (בדומה ל"מבקר" בקומראן), שתעניק לו הגנה פיזית תמידית. רס"ג קושר זאת לשמירה: "ואני אשמר בשמירת מה שיש בהיכל". מול השאיפה הפסיבית להתבצרות במקלט (D), מציב החלק השני בקשה להדרכה ב"אורח מישור" (D1). הלקח הכיאסטי מרחיק לכת: ההגנה האמיתית אינה נמצאת רק בתוך קירות המקדש, אלא ביכולת לצאת החוצה ולצעוד

בדרכים ישירות ומוסריות המנטרלות את עילות התביעה של ה"שוררים" (האויבים האורבים).

(E - E1) ציר ההגנה והאימוץ: מצל הצור לאיסוף הורי

- **(E) פסוק ה':** "כִּי יִצְפְּנִי בְסִכְהָ... יִסְתַּרְנִי בְסִתְרִי אֶהְלֹו בְּצוּר יְרוּמִּמִּנִי".

- **(E1) פסוק י':** "כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְהָיָאֶסְפֵּנִי".

הניתוח: זהו הציר שבו המבנה הקיאסטי מקבל את עומקו הרגשי והלשוני המרשים ביותר. בצלע E, אלוהים מתואר כדמות הפועלת במרחב הארכיטקטוני של המקדש, אך הפעלים המשמשים לתיאור ההגנה חורגים מהתחום הטכני. הפעלים "יִצְפְּנִי", "יִסְתַּרְנִי" ו-"יְרוּמִּמִּנִי" מציירים תמונה של דאגה הורית עמוקה. השורש צ.פ.נ. בשורת "יצפנני" יוצר זיקה מיידית ורבת עוצמה לסיפור משה בתיבה (שמות ב', ב'-ג'): "וַיִּתְּרָא אֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא וַתִּצְפְּנֶהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים... וְלֹא יָקְלָה עוֹד הַצְּפִינוֹ". השימוש בשורש זה אינו מקרי; הוא מקשר בין פעולת ה"הסתרה" לבין האינסטינקט ההורי של הגנה על תינוק מפני גזירת מוות. כפי שיוכבד "צפנה" את משה בסביבה של ייאור, כך ה' "צופן" את המאמין בתוך סוכתו ב"יום רעה". הקישור הקיאסטי מושלם בצלע המקבילה E1, שבה המזמור מודה בפה מלא בנטישת ההורים הביולוגיים: "כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי". המענה האלוהי לנטישה זו מבוטא בפועל "יִאֶסְפֵּנִי". בעברית המקראית, "איסוף" (שורש א.ס.ף) משמעו לעיתים אימוץ חוקי ורגשי של אדם שנותר ללא משען (כפי שבועז "אוסף" את רות או כפי שה' "אוסף" את גולי ישראל).

בכך, הציר הקיאסטי מעביר את המאמין תהליך של "לידה מחדש": מה"הצפנה" בסוכה (המרחם המגן) אל ה"איסוף" אל חיק המשפחה האלוהית. המקדש אינו עוד רק מבנה של אבן, אלא הוא הופך להיות ה"בית" שמחליף את הבית הפיזי שאבד. רס"ג מחדד זאת בפירושו: "ה' אסף אותי אליו" – קבלה מוחלטת המפצה על חרדת הנטישה היסודית ביותר של האדם.

(F - F1) ציר הרוממות והפנים: בין קרן מורמת להסתר פנים

- **(F) פסוק ו':** "וַעֲתָה יְרוּם רֹאשִׁי עַל אֹיְבֵי... וְאֶזְבְּחָהּ בְּאֶהְלֹו זִבְחֵי תְרוּעָה".

- **(F1) פסוק ט':** "אַל תִּסְתַּר פְּנֶיךָ מִמֶּנִּי... עֲזָרְתִּי הִי יְתִית".

הניתוח: רס"ג מזהה ברוממות ב-F ביטוי לניצחון פומבי: "קרני יתרומם", המלווה בשבח "זבחים עם תרועה"

(רעש של הודיה). בצלע המקבילה F1 מופיעה תמונת הראי המאיימת – הסתר פנים. המבנה מלמד שרוממות הראש של המאמין (F) אינה עומדת בזכות עצמה, אלא תלויה בחסד של "גילוי פנים" (F1). זומר מדגיש את המתח הפסיכולוגי: המאמין פונה לאלוהים כ"עזרתי היית" (בעבר), כדי לעורר את הרחמים כעת. הביטחון החוגג של החצי הראשון מאוזן על ידי ההכרה בשבריריות הקשר האלוהי בחצי השני.

(G) המרכז: ציר הדיאלוג והחיפוש אחר הפנים

- **(G) פסוקים ז'-ח':** "שִׁמְעֵה ה' קוֹלִי אֶקְרָא... לֵךְ אֲמַר לְבִי בִקְשׁוּ פָנַי אֶת פְּנִיךָ ה' אֲבַקֵּשׁ".

הניתוח: זהו גלעין הכיאסמוס, נקודת הציר (Pivot) שבה המזמור כולו משנה פאזה. כפי שמציין זומר, זהו הרגע הדרמטי שבו הדיבור הופך מדיבור על אלוהים (גוף שלישי) לדיאלוג חי עם אלוהים (גוף שני). רס"ג מפרש את פסוק ח' באופן פסיכולוגי: "הלב שלי אומר: הפנים שלי! תבקשו את ה'". הלב מצווה על האישיות כולה לחפש את האל. המרכז הכיאסטי מלמד שכל הביטחון של החצי הראשון והתקווה של החצי השני נשענים על הדיאלוג האישי הזה. החיפוש אחר ה"פנים" הוא הגשר היחיד המחבר בין הביטחון התיאורטי לחרדה הקיומית.

ה. סיכום: "התקווה" כביטוי לאמונה בוגרת

ניתוח מזמור כ"ז דרך עדשותיהם המשולבות של לוות', זומר ורס"ג, חושף יצירה שבה האסתטיקה והתיאולוגיה כרוכות זו בזו ללא הפרד. המבנה הכיאסטי (מקרו-תקבולת) והארכיטקטורה המספרית (149 מילים ו-13 הופעות שם ה') מבצרים את הטענה כי מדובר ביחידה אורגנית אחת, המכילה בתוכה את מלוא המורכבות של הקיום הדתי. המבנה אינו רק כלי ספרותי, אלא הוא משקף את המהלך הנפשי שעובר המאמין: מהצהרה דוגמטית חיצונית אל גילוי אלוהי פנימי בתוך סערת החיים.

זומר מציין בסיכומו נקודה היסטורית-תרבותית מרגשת המאירה את המזמור כולו באור חדש: הוא מזכיר כי ההמנון הלאומי של התנועה הציונית ושל מדינת ישראל לא נקרא "הניצחון" אלא "**התקווה**". קביעה זו מהדהדת באופן עמוק את סיומו של המזמור: "קוה אל ה'". מזמור כ"ז אינו מסתיים בתיאור של הכרעת האויבים או בניצחון צבאי מזהיר; הוא מסתיים בקריאה להתחזקות פנימית מתוך צפייה.

1. **האחדות המבנית כתהליך נפשי:** המבנה הכיאסטי פותר את ה"שבר" המחקרי שהציע גונקל. הוא

מראה כי המעבר החד בפסוק ז' אינו סוף המזמור ותחילת אחר, אלא נקודת הציר המרכזית שבה הביטחון התיאורטי עובר כור היתוך. המסע הכיאסטי מלמד שדווקא דרך המבוכה, האיום המשפטי והבדידות הקיומית, צומחת אמונה יציבה יותר. האמונה הבוגרת היא זו המבינה כי החרדה היא חלק הכרחי בתוך מעגל הביטחון, ולא סתירה לו.

2. **האחדות המספרית כחותם של אחדות ה':** חתימת המזמור ב-13 הופעות של שם הוויה (הערך הגימטרי של "אָהֶד") מעידה כי למרות הפיצול הרגשי והתהפוכות בין ה"אור" ל"הסתר הפנים", אלוהים אחד ניצב בבסיס המציאות כולה. המילה "אשירה" במרכז המדויק משמשת ככוח המאזן; השירה היא הבחירה הפעילה של המאמין להלל עוד לפני שהמצוקה נפתרה, ובכך היא המפתח המחבר בין חלקי היצירה.

3. **הסינתזה בין המקלט הארצי לעולם הבא:** השילוב בין תזת "מבקש המקלט" של זומר לבין פרשנות העולם הבא של רס"ג יוצר השקפה דתית הוליסטית. המאבק מול עדי השקר ורוצחי האופי ("אכילת בשר") נפתר לא רק בניצחון חברתי רגעי, אלא בידיעה שהקיום האמיתי והצדק המוחלט מצויים ב"ארץ חיים" הנצחית. אלוהים מחליף את ההורים הביולוגיים שנטשו, והמקדש מחליף את הבית הפיזי שאבד, תוך הפיכת המקלט הסטטי לדרך חיים מוסרית אקטיבית.

בסיכומו של דבר, מזמור כ"ז מגדיר את מה שזומר מכנה **"אמונה בוגרת"**. זוהי אמונה שאינה מתעלמת מן החרדה, מן השקר החברתי או מן הבדידות הקיומית, אלא משלבת אותם בתוך דיאלוג מתמיד של חיפוש פנים. הבחירה לסיים ב"תקווה" ולא ב"ניצחון" היא ההודאה בכך שהוודאות המוחלטת אינה בת השגה בעולם הזה, אך הצפייה וההתחזקות ("חזק ויאמץ לבך") הן הן המעוז האמיתי של המאמין. האמונה הבוגרת היא היכולת לשיר ("אשירה") בלב המלחמה, ולראות בתוך ה"לולֵא" את "טוב ה'".